

Per què el comte Oliba es va fer monjo a Santa Maria de Ripoll?

L'any 1003 el comte Oliba, germà del comte de Cerdanya i del de Besalú, va professar com a monjo al monestir de Santa Maria de Ripoll, un cenobi situat al comtat d'Osona, una demarcació que estava en mans del comte de Barcelona. Com és que es va fer monjo a Ripoll i no en qualsevol dels monestirs situats en els comtats dels seus germans? Va ser per decisió pròpia o hi havia altres motius amagats?

Text i fotos > JOSEP CAMPRUBÍ SENSADA, doctor i especialista en història medieval

Oliba era el tercer fill d'Oliba, conegut posteriorment com a *Cabreta*, comte de Cerdanya-Berguedà, Besalú, Capcir, Vallespir i Conflent, i de la comtessa Ermengarda. Tenia dos germans grans que eren, per ordre d'edat, Bernat, conegut posteriorment com a *Tallaferro*, i Guifré. També tenia un germà petit, Berenguer, que fou bisbe d'Elna, i dues germanes: Adelaida, que fou abadessa de Sant Joan de Ripoll (actualment Sant Joan de les Abadesses), i Ingilberga.

L'any 988 Oliba *Cabreta* es va retirar al monestir de Montecassino, on morí el 990. Després de la seva renúncia, Bernat *Tallaferro* governà els comtats de Besalú i Vallespir, i Guifré, els de Cerdanya-Berguedà, Conflent i Capcir. Oliba, el futur monjo, també apareix com a comte, però no sembla pas adscrit a cap comtat en concret, sinó que, mentre la seva mare, Ermengarda, va ser viva, sembla que va ser el fill encarregat d'acompanyar-la i ajudar-la a resoldre els assumptes relacionats amb el seu patrimoni. La comtessa morí a l'entorn de l'any 990, i a partir d'aquell moment Oliba es dedicà a administrar els seus béns propis tot sol. Pel que fa a les seves funcions com a comte, la documentació conservada no especifica quines eren les seves tasques ni on les exercia, i tan sols sabem que va fer acte de presència en dona-

cions familiars i en algun judici, tot i que no hi intervingué. Per tant, podria haver ajudat els seus germans grans a governar els comtats, però no sabem ben bé com. L'any 1003 professà com a monjo al monestir de Santa Maria de Ripoll, on, el 1008, en fou elegit abat. Possiblement aquest mateix any també fou nomenat abat de Sant Miquel de

Cuixà, i el 1017 obtingué la dignitat de bisbe d'Osona.

Les raons de la tria

La pregunta que ens hem de fer és: Per què va triar un monestir situat al comtat i al bisbat d'Osona, on governava el comte de Barcelona, si ell procedia de la família cerdanobesaluença? No

>> Vista general de la plaça i del monestir.

>> Portalada romànica del monestir, que n'és l'accés principal, avui dia protegida de la intempèrie.

tenia monestirs on professar dins dels dominis dels seus germans? Per què no va triar, per exemple, el monestir de Santa Maria de Serrateix o el de Sant Llorenç, a prop de Bagà, al comtat cerdanoberguedà, uns cenobis on ell, de petit, havia assistit amb els seus pares i germans, a les respectives dotacions i consagracions? Alguns autors han elaborat teories segons les quals Oliba governava un comtat independent que podia haver existit a l'entorn de Ripoll, i per això es va fer monjo en aquest monestir. Però ni les cròniques antigues ni els documents de l'època que ens han arribat demostren que això sigui cert ni que ho puguem afirmar, i no esmenten mai un comtat de Ripoll; ans al contrari, situen les terres properes al monestir dins del comtat d'Osona. Aquesta pregunta no es pot contestar sense conèixer el context de l'època ni sense remuntar-nos als orígens del cenobi.

Sembla ser que, des de la fundació del monestir de Ripoll fins a l'època de

l'abat Oliba, la família comtal cerdana té alguna mena d'influència o control sobre aquest cenobi, ja que apareix de manera preeminent a les actes de consagració i dotació que se n'han con-

servat. Segons la primera d'aquestes, de l'any 888, el monestir va ser fundat per Guifré, conegut com a *Pilós* o *Pelós*, comte, entre altres llocs, de Cerdanya i Osona, i en la construcció també hi va participar la seva esposa Guinedilda. En la segona, feta l'any 935, s'esmenta que assistiren en l'acte Sunyer, comte d'Osona i de Barcelona; Miró, comte de Cerdanya, i Seniofred, comte d'Urgell. I en la tercera, del 977, que hi feren acte de presència Borrell, comte d'Osona i Barcelona, i Oliba *Cabreta*, comte de Cerdanya, fet relatat en un document en què aquest darrer personatge consta com a edificador de l'església de Sant Pere, que és situada dins del monestir de Santa Maria. Quan Oliba ja era abat de Ripoll i bisbe de Vic, el 1032, es feu la quarta acta, en la qual no apareix cap comte osonenc, sinó el comte Guifré (de Cerdanya, germà d'Oliba) i el seu fill Guillem, en un document en què s'especifica que els constructors del monestir foren Guifré, Miró i Oliba; és a dir, els comtes cerdans que apareixen a les anteriors actes de consagració i dotació. Així, tot i estar situat al comtat d'Osona, que era governat pel comte de Barcelona, sembla ser que, almenys durant el segle x, els comtes cerdans pagaven obres en aquest monestir, o com a mínim se'ls atribueix aquest fet. Però com eren les relacions entre els diversos comtes de Cerdanya i els de Barcelona?

Durant les tres primeres dècades del segle x sembla que hi hagué bones relacions, però l'any 943 Ermengol, fill del comte Sunyer de Barcelona, morí

>> Estàtua dedicada a l'abat Oliba, ubicada a la plaça del monestir. El rostre de l'estàtua no és real, ja que no se sap quin aspecte tenia l'abat.

en un combat a Balltarga, a la Cerdanya. Una branca de la historiografia atribueix la seva mort a la presència de soldats hongaresos, mentre que una altra part la considera conseqüència d'un enfrontament entre les cases comtals de Cerdanya i de Barcelona. A partir de llavors les relacions semblen enterbolir-se.

Canvis a l'arquebisbat

Borrell i Miró, l'any 947, substituïren el seu pare, Sunyer, com a comtes de Barcelona, i el 948 Borrell va rebre també el govern del comtat d'Urgell. Així, Borrell, com a comte d'Osona-Manresa, Girona, Barcelona i Urgell, limitava i encerclava el comte cerdà per l'est, l'oest i el sud, i només li deixava un petit punt d'expansió vers al-Àndalus pel sud-oest, a través del Berguedà. El poder territorial de Borrell es va fer sentir aviat, ja que va intentar crear un arquebisbat propi dins dels seus

dominis sense permís papal, i és per això que entre els anys 951/953 i 954 a Girona trobem un arquebisbe anomenat *Delà*. Els altres comtes i bisbes veïns, juntament amb l'arquebisbe de Narbona, degueren protestar, ja que el setembre de 954 fou destituït i com a bisbe de Girona es col·locà Arnulf, abat del monestir de Ripoll. Però Borrell continuà amb les seves pretensions i intentà instaurar un altre arquebisbat entre el 956 i el 981, ara a les noves zones conquerides dels comtats de Barcelona i Manresa, i tornà a fracassar. Per a Borrell, tenir un arquebisbat propi independent del de Narbona i suïtat a ell significava tenir poder sobre els bisbats i els comtats que el formaven, fos qui fos que els manés. És per això que la resta de comtes i bisbes no ho podien consentir.

Enmig de tot això, el 957, el comte Guifré de Besalú fou assassinat presumptament pel clergue Adalbert de

la catedral de Girona, i llavors aquest comtat passà a mans del comte Seniofred de Cerdanya. A partir d'aleshores, aquest comte va haver de fer front a diverses traïcions dins del comtat Berguedà, que, per alguns autors, podrien haver estat provocades pel comte de Barcelona. Seniofred morí el 966 i, per via hereditària, els comtats de Cerdanya-Berguedà i Conflent foren per a Oliba *Cabreta*, i el de Besalú, per a Miró Bonfill.

El 970 morí el comte Miró de Barcelona, i a partir de llavors Borrell regentà aquest comtat tot sol i intentà, per tercera vegada, crear un arquebisbat. Per a tal fi visità el papa de Roma i obtingué el seu objectiu. Ató fou el personatge triat per exercir la dignitat d'arquebisbe, però durant poc temps, ja que aquell mateix any morí assassinat, presumptament per Miró Bonfill, comte de Besalú i també bisbe de Girona. Segons alguns autors, aquest fet provocà la invasió d'una part del comtat de Besalú pel comte Borrell de Barcelona. Mentrestant, Oliba *Cabreta*, el comte cerdà, havia de fer front a noves traïcions al Berguedà.

Atacs als comtats

Els plans del comte Borrell de Barcelona s'havien pogut desenvolupar gràcies als tractats de pau amb al-Àndalus, però a l'octubre de 976 va pujar al poder el califa cordovès Hisam al-Mu'ayyad Bi-l-lah, que el 978 col·locà com a governador Muhammad B. Abi'Amir al-Mansur, personatge que va promoure atacs regulars sobre els comtats, sobretot el de Barcelona. Així, ara apareixia un nou element que afectava la pau. Per si no fos prou, el comte Oliba *Cabreta*, entre 979 i 981, va envair el Capcir, que era governat pel comte Roger de Carcassona, i, mentre això passava, es produïen més traïcions al Berguedà. El 984 morí Miró Bonfill, i el comtat de Besalú passà a mans del seu germà Oliba *Cabreta*, que, com ja hem explicat al principi, abandonà els comtats l'any 988 a favor dels seus fills. D'altra banda, l'any 992, el comte Ramon Borrell substituï Borrell als comtats de Barcelona, Osona-Manresa i Girona. Sembla ser que en els darrers anys de vida de Borrell,

>> Nombroses zones de lleure envolten el riu Ter i el monestir.

>> Vista exterior de l'absis, on s'observen els anomenats arcs cecs o llombards, una decoració arquitectònica que, segons sembla, va arribar a les terres catalanes en època de l'abat Oliba.

i sobretot després de la seva mort, les relacions entre els dos blocs comtals se suavitzen o, si més no, l'un i l'altre dirigiren la violència vers al-Àndalus.

En un context com aquest entenem per què Oliba va entrar com a monjo al monestir de Ripoll i no en un altre lloc: perquè el monestir estava ubicat en un punt geogràfic dins del comtat d'Osona proper al comtat de Cerdanya (la Cerdanya arribava fins a Ribes de Freser) i al de Besalú, una zona on conflüïen els interessos dels dos principals blocs comtals nord-orientals. Els cerdans asseguraven aquests interessos mitjançant el control del monestir de Santa Maria, i els barcelonesos-osenencs ho feien controlant el comtat i el bisbat on estava situat el monestir. Aquí, la missió del cerdà Oliba era fer de mediador i pacificador entre els seus germans, Guifré de Cerdanya i Bernat Tallaferro de Besalú, i el comte Ramon Borrell de Barcelona i el seu germà, el comte Er-

>> Vista exterior d'un dels encreuaments del transsepte amb la nau principal.

mengol d'Urgell. Aquests dos blocs antagonics havien d'intentar mantenir la pau i la unió entre ells per subsistir davant l'amenaça que representaven els atacs musulmans. Oliba per dur a ter-

me aquesta missió, fou elevat a la dignitat d'abat i de bisbe, la posició política, social i econòmica més alta que es podia concedir a un eclesiàstic en aquell moment als comtats nord-orientals.